

Kurumlar için EBYS ve e-Arşiv Sistemi İdari Yapılanma ve Yönetim Süreci: Bileşenler ve Entegrasyonlar

ERMS and e-Archive System for Institutions Administrative Structuring and Management Process: Components and Integrations

Fahrettin ÖZDEMİRCİ

Ankara Üniversitesi Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü

Öz

Kurumsal bilgi yönetim sistemlerinin birlikte çalışabilirlik boyutunu oluşturan teknik altyapının oluşturulması, milli yazılımların geliştirilmesi, kurumsallaştırılması, yetkili birimler tarafından alanında uzman yetkin kişilerce yönetilmesi ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması toplumun, kurumların ve devletin geleceği için üzerinde durulması gereken önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Bilgi yönetim sistemleri iki ana temel üzerinde yapılandırılmaktadır; (1) Donanım-yazılım (2) İş ve işlem süreçlerinin yönetimidir. Bu bağlamda bilgi yönetim sistemlerini, 'teknoloji odaklı bilgi yönetimi, bilgi odaklı yönetim sarmalında oluşan bir platform olarak değerlendirmek' gereklidir. Ülkemizde tüm kurum ve kuruluşların kullandığı hatta kullanımı zorunlu tutulan Elektronik Belge Yönetim Sistemleri (EBYS), bu anlamda kurumsal mahremiyet, kurumsal özgünlük, kurumsal özgürlük, kurumsal bütünlük bağlamında önemli bir platformdur. EBYS'ler veri-bilgi-belge mahremiyeti dikkate alınarak yönetilmesi ve işletilmesi gereken sistemlerdir. Bu nedenle EBYS'lerde yetki yönetimi ve yetkili yönetim temel unsuru oluşturmaktadır. Kurumsal ve kişisel veri-bilgi-belge içeren bu sistemlerin yetkinliği olmayan birimler ve kişiler tarafından yönetilmesi ve işletilmesi, kurumsal ve kişisel veri-bilgi-belgelerin mahremiyeti açısından ciddi sorunlara yol açmaktadır. EBYS ve e-Arşiv süreçleri, kurumların Belge Yönetimi ve Arşiv Birimleri tarafından yürütülmesi ve yönetilmesi gereken sistemler olup, Bilgi İşlem Birimlerinin teknik altyapı desteklerini gerektiren uygulamalardır.

***Anahtar Kelimeler:** Elektronik Belge Yönetim Sistemi, e-Arşiv Sistemleri, İdari Yapılanma ve Yönetim*

Abstract

Establishing the technical infrastructure that constitutes the interoperability dimension of corporate information management systems, developing, institutionalizing national software, managing by competent units by competent experts and ensuring their sustainability constitute an important dimension for the future of society, institutions and the state. Information management systems are structured on two main bases; (1) Hardware-software (2) Business and transaction process management. In this context, it is necessary to evaluate information management systems as platform technology-oriented information management as a platform consisting of information-oriented management spiral. Electronic Records

Management Systems (ERMS), which is used by all institutions and organizations in our country and which is mandatory to use, is an important platform in terms of corporate privacy, corporate authenticity, corporate freedom and corporate integrity. ERMSs are the systems that should be managed and operated by considering data-information-records privacy. For this reason, authority management and authorized management constitute the basic elements in the ERMS. The competence of these systems, which include corporate and personal data-information-records, leads to serious problems regarding the management and operation of units and individuals, and the privacy of corporate and personal data-information-records. ERMS and e-Archive processes are the systems that should be executed and managed by the Records Management and Archive Units of the institutions, and applications that require the technical infrastructure support of the Information Technologies Units.

Keywords: *Electronic Records Management System, e-Archive Systems, Administrative Structure and Management*

1. Giriş

Bilgi üretmek kadar, bilgiyi yönetmekte önemlidir. Bilgiyi yönetmek, bilgi üretmeyi, belge üretmeyi ve kayıt altına almayı, analiz etmeyi, yetkili erişimi sağlamayı, güvenli ortamlarda tutmayı, ihtiyaç duyulduğunda erişmeyi ve bileşenleri ile paydaş sistemlerde bir bütünlük içerisinde entegre çalıştırmayı, sürdürülebilirliğini sağlamayı gerektirir. İnsanlık bilgi sistemleri üzerinden yönetilmektedir. Bilgi yönetim sistemleri ‘kurumsal zekâ’nın, ‘toplumsal zekâ’nın oluşturulması ve geliştirilmesi için çağımızın en önemli araçlarından birisidir. Bu sistemin ana unsuru/olgusu da veri, bilgi ve belgedir. Belgesini yönetemeyeler kurumlarını, bilgisini yönetemeyenler insanları ve toplumlari yönetemezler. Günümüzde hızla gelişen bilgi ve iletişim teknolojileri ile kurumlarda iş ve işlem süreçleri elektronik ortamlarda çağımızın gerektirdiği yenilikçi bilgi teknolojilerinin kullanıldığı bilgi yönetim sistemleri ile gerçekleştirilmektedir. Bu bağlamda büyük veri, makine öğrenmesi, yapay zekâ gibi bilgi yönetim sistemlerini etkileyen uygulamalar kurumların ve devletin öncelikli gündemleri arasına girmiştir.

Gereksinim duyulan tüm kurumsal bilgi ve belge yönetimi ile bilişim sistemlerinin bir bütünlük içerisinde değişen dinamikler çerçevesinde birlikte çalışabilirlik boyutunu oluşturan teknik altyapının oluşturulması, milli yazılımların geliştirilmesi, kurumsallaştırılması, yetkili birimler tarafından alanında uzman yetkin kişilerce yönetilmesi ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması toplumun, kurumların ve devletin geleceği için üzerinde durulması gereken önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Bilgi ve belge yönetimi ile bilişim sistemlerindeki yenilikçi yaklaşımlar sayesinde kurumsal bilgi sistemleri, elektronik belge yönetim sistemleri, dijitalleştirme ve e-arşiv sistemleri, e-devlet uygulamaları kurumlara ve vatandaşlara kolaylık sağlamanın yanında, iş ve işlemlerin hızlı, ekonomik ve verimli şekilde gerçekleştirilmesini sağlamaktadır. e-Devlet uygulamalarının ana ekseninde

kurumsal bilgi ve belge yönetimi ile bilişim sistemlerinin geliştirilmesi yer almaktadır.

Bugün geçmişe oranla daha güçlü şekilde bilgi üretmenin, üretilen bilginin güvenliğini ve güvenilirliğini sağlamanın mali boyutları/katmanları ortaya çıkmaktadır. Günümüzde artık bilginin güvenliğini ve güvenilirliğini sağlamanın maliyeti, bilginin üretim maliyetinden daha fazla hale gelmiştir. Bu bağlamda bilginin üretim bedelinden daha fazlasını güvenlik ve yetkili erişim için harcamak zorundayız. Bilgi yönetim sistemleri iki ana temel üzerinde yapılandırılmaktadır; (1) Donanım-yazılım (2) İş ve işlem süreçlerinin yönetimidir. Bu bağlamda bilgi yönetim sistemlerini, 'teknoloji odaklı bilgi yönetimi, bilgi odaklı yönetim sarmalında oluşan bir platform olarak değerlendirmek' gereklidir.

Ülkemizde tüm kurum ve kuruluşların kullandığı hatta kullanımı zorunlu tutulan Elektronik Belge Yönetim Sistemleri (EBYS), bu anlamda kurumsal mahremiyet, kurumsal özgünlük, kurumsal özgürlük, kurumsal bütünlük bağlamında önemli bir platformdur. EBYS'ler veri-bilgi-belge mahremiyeti dikkate alınarak yönetilmesi ve işletilmesi gereken sistemlerdir. Bu nedenle EBYS'lerde yetki yönetimi ve yetkili yönetim temel unsuru oluşturmaktadır. Kurumsal ve kişisel veri-bilgi-belge içeren bu sistemlerin etkinliği olmayan birimler ve kişiler tarafından yönetilmesi ve işletilmesi kurumsal ve kişisel veri-bilgi-belgelerin mahremiyeti açısından ciddi sorunlara yol açmaktadır.

2. Kurumlarda EBYS ve e-Arşiv Sistemleri

EBYS bir yazılımdan ibaret değildir, kendi içinde çalışan paket bir program da değildir. EBYS bir sistemdir. Sistemler diğer sistemlerle entegre olma kabiliyetine sahiptir. EBYS, kurumiçi ve kurumdışı bilgi sistemleriyle entegre çalışan belge tabanlı bir bilgi yönetim sistemidir. EBYS'ler kurum bilgi sistemlerinin omurgasını oluşturmaktadır. Kurum bilgi sistemlerinde üretilen her türlü veri ve bilgi kurumsal belleği oluşturmaya aday idari, mali, hukuki değer taşıyan belgeye ve arşiv belgesine dönüşme aşamasında EBYS'lerle entegre çalışmak zorundadır. Kurumların varlığı ve sürdürülebilirliği için kurumsal belleklerini oluşturmak ve geleceğe taşımak yönetimlerin temel fonksiyonlarından birisidir.

EBYS'lerin bu bağlamda boyutlarına ve etki alanlarına baktığımızda kurumun idari teşkilat yapısını, fonksiyonlarını etkileyen, tüm çalışanlarına ve hizmet alanlarına dokunan boyutları nedeniyle profesyonel bir ekip tarafından yönetilmelidir. Kısaca kompleks bir uzmanlık alanının yönetimi için geliştirilen ve diğer uygulamalarla entegrasyon gerektiren sistemler, uzman ekipler tarafından yönetilmelidir. EBYS (Elektronik Belge Yönetim Sistemi) ve e-Arşiv süreçleri, kurumların Belge Yönetimi ve Arşiv Birimleri tarafından yürütülmesi ve yönetilmesi gereken sistemler olup, Bilgi İşlem Birimlerinin teknik altyapı desteklerini gerektiren uygulamalardır.

Kurumlarda belge yönetimi ve arşiv birimleri ve bu birimlerin elektronik platformları olan EBYS ve e-Arşiv sistemi ve uygulamaları kurumların, yönetimlerin geçmişine, kalıcılığına, bugününe, geleceğine, sürekliliğine olan inancının simgesi ve güvencesidir. EBYS ve e-Arşiv iş ve işlem süreçlerinin çıktıları olan kurumsal veri-bilgi-belgeler kurumlarda ‘Kurumsal e-Arşiv Veri Merkezi’ nin varlığını gerektirmekte ve devamında Milli e-Arşiv Veri Merkezi’nin ve ‘Milli e-Arşiv Bilgi Ağı Sistemi’nin yapılandırılmasına temel oluşturmaktadır.

Kurumsal mimariyi geliştirmek sadece yeni süreçleri yapıya dahil etmek değil, var olan süreçleri gözden geçirerek entegrasyonu ve yeniden yapılanmayı içermektedir. EBYS ve e-Arşiv sistemleri, kurumların iş yapma kültürlerini, yöntem ve tekniklerini temelinden değiştirirken kurumların yönetim yapıları içinde de yerini almaktadır ve almaya devam edecektir.

3. EBYS ve e-Arşiv Sistemi Bileşenleri

EBYS ve e-Arşiv sistemleri kurumlarda her çalışana dokunan, her çalışanın dokunduğu sistemler olmak yanında kurum içi tüm bilgi sistemleri ve dış bilgi sistemleri ile entegre çalışması gereken bir platformdur. Bu bağlamda, İnsan Kaynakları Bilgi Sistemi, Öğrenci Bilgi Sistemi, Mali Bilgi Sistemleri, Proje Bilgi Sistemleri, vb. tüm kurumsal bilgi sistemleri ile entegre olması öncelikler arasında yer almaktadır. Kurumun diğer bilgi sistemlerinin resmi belge üretimini gerektiren işlerinde EBYS ile entegre olması gerekmektedir. Bu entegrasyonların takibi ve yönetilmesi önem taşımaktadır.

Kurumlarda Belge Yönetimi ve Arşiv Birimleri, EBYS ve e-Arşiv süreçlerinin gerektirdiği temel unsurlarını bünyesinde toplamalı ve yönetmelidir. Bu kapsamda EBYS ve e-Arşiv uygulamaları iç entegrasyonlar yanında dış entegrasyonları da gerektirmektedir. DETSİS (Devlet Teşkilatı Sistemi) işlemleri, İYEM (İmza Yetkilileri Modülü) işlemleri, e-İmza, Zaman Damgası, e-Devlet işlemleri, KEP (Kayıtlı Elektronik Posta) işlemleri, UETS (Ulusal Elektronik Tebligat Sistemi) işlemleri gibi entegrasyonlardır.

EBYS ve e-Arşiv uygulamalarının önemli bileşenlerini oluşturan söz konusu iş, işlem ve süreçlerin iç ve dış sistemlerle entegrasyonu ve yönetimi kurum içinde farklı birimlerin sorumluluğuna verildiğinde, kurumun iş ve işlem süreçlerinin yürütüldüğü EBYS platformunda krizlerle karşılaşmak kaçınılmaz olacaktır. Bu kapsamda bir değerlendirme yapacak olursak; Belge Yönetimi ve Arşiv Birimlerinin EBYS ve e-Arşiv süreçlerini yürütebilmesi için yönetmesi ya da görevleri arasında olması gereken dış entegrasyon bileşenlerinden öne çıkanları vermek yararlı olacaktır.

DETSİS İşlemleri: EBYS’ler kurum idari yapısı temelinde çalışan sistemlerdir. Örneklendirmek gerekirse, yeni bir birim kurulduğunda birimin hemen faaliyete geçip yazışmalarını yapmaya başlaması esastır. Yazışma

yapabilmesi için birimin DETSİS'ten İBK (İdari Birim Kimlik) Kodunun alınması ve EBYS'ye tanımlanması gerekir. Kurumda bu işi başka bir birim yapıyorsa süreç uzayacak, kurumun yönetim yapısındaki değişikliklerin izlenmesi ve sisteme zamanında yansıtılmasında sorunlarla karşılaşılacaktır.

İYEM İşlemleri: Kurumda bir birime yönetici olarak atanan kişinin EBYS de tanımlanması, rol ve yetkilerinin verilmesi yine birimin çalışması için öncelikler arasında yer almaktadır. Yeni atanan yöneticilere İYEM kodu alınması gerekir. İYEM işlemleri EBYS birimleri tarafından yürütülmelidir.

KEP İşlemleri: EBYS uygulaması kurumlararası belge paylaşımı için KEP kullanımını gerektirmektedir. KEP süreçlerinin takibi gerekmektedir, KEP'te yaşanacak bir sorun belgelerin zamanında ilgili kuruma gönderilememesine neden olacak, işlerin aksamasına hatta kurumlararası hukuki, mali, vb. sorunlara neden olacaktır. KEP entegrasyon işlem ve süreçleri EBYS birimleri tarafından yürütülmelidir.

e-İmza İşlemleri: Kurumlarda e-İmza kullanımı EBYS uygulamaları ile yaygınlaşmış ve e-İmzanın günlük kullanımının yapıldığı ana sistem EBYS'lerdir. Bu nedenle kurumlarda e-İmza alım, yenileme, kullanıcı destekleri EBYS Birimleri tarafından yapılmalıdır.

Zaman Damgası: Kurumda sürekli zaman damgası kullanan sistem EBYS'lerdir ve e-İmza ile birlikte sistemde üretilen belgelerin hukuki geçerliğini gösteren ve doğrulamasını sağlayan temel unsurdur.

UETS Entegrasyonu: EBYS'lerle entegre çalışması gereken bir sistemdir. EBYS'lerde üretilen resmi yazı ve eklerinin e-tebligat kapsamında UETS ile gönderilmesi sağlanmış olacaktır.

e-Devlet Entegrasyonu: e-Devlet kapısında belge sunma, belge doğrulama hizmetleri için EBYS uygulamasında e-imzalı üretilmiş ve kurumun e-arşiv veri merkezinde güvenli ortamda arşivlenmiş olması gerekir. e-Diploma, e-Diploma Eki gibi.

İç ve dış entegrasyonlar ile birlikte kurumlarda Belge Yönetimi ve Arşiv Birimlerinin EBYS ve e-Arşiv uygulamaları kapsamında yürütmesi gereken çalışmaları da kısaca vermek için boyutunu göstermek açısından yararlı olacaktır. EBYS ve e-Arşiv sistemlerinde bilgi güvenliği, KVK (Kişisel Verilerin Korunması), yetki yönetimi ve erişim yetkileri, rol ve aksiyon yönetimi, kurumsal dosya planı, yazışma kuralları, kurumsal e-arşiv veri merkezi, yeni versiyon testleri, kurumsal ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirmeler, dijitalleştirme çalışmaları, EBYS eğitimleri, EBYS verilerinin analizi, gelen-giden belgelerin analizi ve raporlanması, kurumsal form ve şablonların yönetimi, vb. Belge Yönetimi ve Arşiv birimlerinin yürütülmesi gereken işler ve süreçlerdir. EBYS bileşeni olarak gerek iç gerekse dış sistemlerle entegrasyonun yapılması yeterli değil, bu sürecin yönetilmesi koordinasyonu, koordinasyon da yetkili ve sorumlu birimi gerektirmektedir.

4. Kurumlarda EBYS ve e-Arşiv Yönetimi

EBYS ve e-Arşiv sistemleri, tüm kurumu ilgilendiren ve tüm çalışanlara dokunan uygulamalardır. EBYS ve e-Arşiv sistemi süreçleri ve uygulamaları teknik altyapı gerektirmektedir. Teknik altyapı üzerine, kurum yapısı ve ihtiyaçlarına göre kurgulanan EBYS mimarisinin kurulması, işletilmesi ve yönetilmesi gerekir. Bu bağlamda kurumlarda temelde iki birimin koordinasyonu ile yürütülecek işlerdendir.

- Belge Yönetimi ve Arşiv Birimi
- Bilgi İşlem Birimi

Kurumlardaki yapılanmaya baktığımızda Bilgi İşlem Birimlerini yönetim yapısı içerisinde görüyoruz, ancak Belge Yönetimi ve Arşiv Birimlerini çok sayıda kurumun yönetim yapısı içerisinde göremiyoruz. Bunun temel nedeni kurumlarda belge yönetimi ve arşiv süreçlerini yöneten bir birimin olmamasına ya da var olanlarda da bu birimi, arşiv niteliği olmayan bodrum katlardaki klasör depolarının bulunduğu yer olarak değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Bu eksikliğin neden olduğu sorun ise EBYS ve e-Arşiv uygulamalarının Bilgi İşlem Birimleri tarafından yürütülmesi gereken işler gibi değerlendirilmesine neden olmaktadır. Ayrıca EBYS ve e-Arşiv uygulamalarının sadece teknik bir işlem ya da teknik altyapı kurmaktan ibaret olarak görülmesinden kaynaklanmaktadır. Oysa asıl görülemeyen ya da görülmek istenmeyen bu sistemlerin işletim ve yönetimidir. Yani EBYS ve e-Arşiv süreçlerinin kurumda bilinmemesidir, farkında olunmamasıdır. Oysa bu süreçlerin %25-30'u teknik ise %70-75'i Belge ve Arşiv Yönetimi disiplininin alanına girmektedir.

Artık kurum ve kuruluşlarda iş ve işlemler bilgi sistemleri üzerinden yürütülmektedir. Kurumların iş süreçleri elektronik platformlarda gerçekleştirilmektedir. Tüm işlemler teknik altyapı gerektirmektedir. Kurumlarda Bilgi İşlem Birimleri teknik altyapıyı sağlayan ve teknik altyapıyı işleten yönetim birimidir. Bu birimin kurumun tüm iş ve işlem süreçlerini de yönetmesi beklenemez. O zaman kurumda başka birimlere ihtiyaç yoktur. O halde EBYS'leri kurumlarda neden Bilgi İşlem Birimleri yönetmek zorunda kalıyor?

Belirtilen iç ve dış sistemlerle birlikte çalışılabilirlik ve entegrasyon süreçleri, EBYS ve e-Arşiv süreçlerinin boyutları Belge Yönetimi ve Arşiv Birimi ile Bilgi İşlem Biriminin koordinasyon içerisinde yürüteceği işler olduğunu açıkça göstermektedir. Teknik boyutta Bilgi İşlem Birimi, süreçlerin yönetiminde Belge Yönetimi ve Arşiv Birimi olmalıdır.

5. Değerlendirme

Bilgi sistemlerinin, bilgi yönetim yapılarının, bilgi ve verilerin analizine uygulanan teorik akıl yürütme kısıtlarının, bilgi üretim yaklaşımlarının, bilgi

erişim, kullanım ve paylaşım platformlarının karmaşık uzmanlaşma düzeylerinin durmadan arttığı bir ortamda herkesin her şeyi yönetebileceği öngörüsünden ve uygulamasından uzaklaşmalıyız ve uzmanlıkları yeniden çerçevelendirerek veri-bilgi-belge yönetimine yeni bakış açıları kazandırmalıyız. Bilgi yönetim sistemlerinin, gerçekliği, boyutları, etki alanı sürekli değiştiği için ulaştığı sonuçlar geçicidir. Bu nedenle sürdürülebilirlik için bilgi ve belge yönetim sistemleri geliştirilmesi gereken dinamik platformlardır.

EBYS ve e-Arşiv süreçlerinin kapasitesini görerek yönetim yapısı içerisinde Belge Yönetimi ve Arşiv Birimlerine yer vermek küçük ama önemli bir karardır, fakat bunun yaratacağı sonuçlar geniş bir alanı etkileyecektir. Kurumsal değişim ve gelişim açısından bilginin güvenli platformlarda yetkiler çerçevesinde etkili paylaşımını sağlayacak yapılar bilgi ve belge yönetiminde yenilikçi yaklaşımlar sayesinde mümkün olabilecektir.

EBYS'nin kullanımı ve yönetimi belge yöneticileri için çok fazla teknik, bilişimci ve bilgisayarıcılar için de çok fazla idari ve sosyal kalmaktadır. EBYS ve e-Arşiv süreçlerin %25-30'u teknik ise %70-75'i Belge ve Arşiv Yönetimi disiplininin alanına girmektedir. EBYS ve e-Arşiv uygulamalarının doğru analiz edilmesiyle kurumlarda Belge Yönetimi ve Arşiv Biriminin yönetimin gerekliliği anlaşılacaktır. EBYS ve e-Arşiv uygulamaların, yönetimde üstlendikleri işlemler, kurumu geleceğe taşıma, uzun süreli ve sürdürülebilir kurumsal bellek oluşturma gibi fonksiyonları nedeniyle yetkinliği olan birimler ve profesyonel bir ekip tarafından yönetilmesi gereken sistemlerdir. Bu bağlamda EBYS ve e-Arşiv süreçleri, kurumların Belge Yönetimi ve Arşiv Birimleri tarafından yürütülmesi ve yönetilmesi gereken sistemler olup, Bilgi İşlem Birimlerinin teknik altyapı desteklerini gerektiren uygulamalardır.